

הישיבה הארבעים של הכנסת השביעית

יום שני, י' אדר א' תש"ל (16 פברואר 1970)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

א. העלאת זכרו של לוי אשכול ז"ל במלאת שנה לפטירתו

בקבלו את הדין לא זו בלבד שקיים את נאמנותו לדרכו, אלא אף שירת שירות, אשר קשה לשענר ערכו, את הדמוקרטיה הצעירה ואת ארחות חייו של הממשל בתוכה.

כי הוא נקרא לתפקידו כשהתהליך של חילופי משמ" דות בראשות הממשל עוד טרם נצרך בכור הנסיון והמסורת, עוד היו הדפוסים למעבר רופסים ורכים. וכשנפלה ההכרעה הבטיח למדינה את הריצפות הגאותה והמכובדת בהעברת השלטון ממשמרת למשמרת.

לוי אשכול הגיע לפסגת חייו בתקופה של בין- השמשות; תקופה אחת גדולה ומהפכנית שקעה בדמ" דומיה, ותקופה חדשה, ששחרה טרם הפציע, והיא נר" אתה רק בראשוני והרוריה, הסתמנה באופק מרחוק.

הוא לא ידע עוד מה צופן לו העתיד בתפקידו כבד האחוריות. הימים היו ימי רגיעה יחסית. אולם הוא חש באינטואיציה העמוקה שלו בסכנות ובמשברים הצפויים לנו, והוא הרגיש כי התפקיד העיקרי שלפניו הוא הישול כוח המגן וההרתעה של המדינה. והוא נחלץ לתפקיד הזה בכל להטו, בכל התמדתו, בכל כשרונו לדרדק בקטנות כבגדולות. עליו אמר הרמטכ"ל של מלחמת ששת הימים, כי הוא היה ראש צוות ואחד מן הצוות באותו זמן.

אף דבר זה מאפיין את אישיותו של לוי אשכול, שלא היה מתענוו שלא כדיו, אך לא היה מתנשא. הוא ראה את עצמו בכל תפקיד שנשא בו ראשון בין שווים.

הוא היה שייך לאותו גוע אדם מבורך, שהשליחות היא חייו וחיינו הם כולם רק שליחות. הוא ידע להצמיח מפעל מן הסלע ומן השממה, וצמח יחד אתם. לא היה לו משלו אלא מה שהיה בשליחותו; כי את גודלו קשה, ללא חציצה, בגודל השליחות.

היו לו לאשכול, חם-הלב וצמא-החיים, הרבה אה" בות. הוא אהב בראש וראשונה את האדם, האדם כמות שהוא, הוא אהב את היהודי, גם את הגר בתוכנו, הוא אהב את הילד, הוא אהב את האדמה, הוא אהב את המים, הוא אהב את העם בארץ ובתפוצות, הוא אהב את הבניין ואת היצירה, והוא עצמו - כולו לשירותם.

הוא היה מאחרוני העלייה השנייה, אך עוד זכה להיאחו בכנף בגדה ולהיות אחד ממנה, כי אף הוא קורץ מאותו חומר מופלא שממנו קורצו בני העלייה השנייה, אותה עלייה כמעט משיחית, שהעמיסה על כתפיה כל כובד העול של גורלנו בארץ הזאת, מבלי להירעת מפני כל קרבן ומבלי לזוז אף בנימה מן הקו שהיה נטוי לפניה, אחד ואין אחר.

הי"ר ר. ברקת:

חברי הכנסת, אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

מוזכר הכנסת ת. ליאור:
כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת מקדמים את פני הנשיא בקימה)

הי"ר ר. ברקת:

חברי הכנסת, כבר מלאה שנה מאז הסתלק מאתנו ראש ממשלת ישראל, לוי אשכול, יהי זכרו ברוך.

(חברי הכנסת מכבדים בקימה את זכרו של ראש הממשלה לשעבר לוי אשכול ז"ל)

לוי אשכול ז"ל הגיע אל התפקיד המרכזי במדינה, אל שיא האחוריות הלאומית ואל פסגת חייו הוא, לא בקפיצת דרך, לא באקראי, לא בסערת מאבק וכיבוש. גם בתפקיד הזה, כבכל תפקידיו הרבים, לא זכה מן ההפקר.

כל דרך חייו היא דרך המעשה החלוצי, האחוז בחזון הגאולה הלאומית והחברתית, מעשה שהיה טבוע בחותם אישיותו הסוערת והנועז, מעשה שתבע ממנו יגיעה ללא ליאות, עקשנות מתמדת והיצמדות הדוקה למשימה וליעד.

דרך זו הוליכה אותו בעודו עלם צעיר מן הגולה אל המולדת, מן המעדר במושבה אל המחרשה בקבוצה, מן התחום התנועתי אל האחוריות בתנועה הציונית, וממנה לקבלת עול מלכות, כשר התקלאות, כשר האוצר, עד אשר הגיע אל אשר הגיע, להיות ראש ממשלת ישראל.

אחד מחבריו הקרובים, שותף לו בבנייה של דגניה ב', אף הוא בן דור הנפילים, שמעון אגין ז"ל, אמר עליו בטרם הלך לעולמו: "אשכול לא חיפש כתר מנהיגות. אשכול, אשר צמח וגדל בתוכנו, נרתם לעול וקיבל עליו עול של תפקידים אשר הציבור בחר להטיל עליו, הוא נמנע משדות שחרשו אחרים. הוא הלך לאותם שבהם אחרים לא פעלו ובהם פעל ויצר משלו."

ואכן, חברים שהיו קרובים לו בתקופה שקדמה לבחירתו כראש הממשלה ידעו כמה טרחות טרח וחוזר וטרה, ובלבד שלא תוטל עליו המשימה הגורלית הזאת, כמה היסוסים ולבטים ליוו אותו עם קבלת ההכרעה. אך כשנפלה ההכרעה, קיבל את הדין, דין התנועה ודין הציבור, והלך לתפקידו הגדול כאשר הלך אחרי התלם הראשון בדגניה שלו, לחרוש ולזרוע, להאמין ולקוות כי יבורך העמל ויניב היבול.

יצא עם חבריו להקים את דגניה ב'. משם נקרא לעסוק במרכז החקלאי, בעליית היטלר לשלטון יצא בשליחות לגרמניה. הוא יזם את מפעל המים הגדול. היה במשך כל השנים מראשי ההגנה, ובמאבק עם השלטון המנדטורי ניצב בין ראשי הנאבקים.

ערב מלחמת העצמאות גוייס לעסוק בענייני בטחון. כשהוקמה המדינה ובאה העלייה ההמונית היה אבי ההתיישבות ההמונית. משם — למשרד החקלאות. במשך אחת-עשרה שנה נשא על כתפיו את משא הכלכלה. ב-1963 נעשה ראש הממשלה, אחראי לכלל מדיניותה של ישראל ולבטחונה. ליד הגה זה עמד עד יומו האחרון. בכל התקופה הזאת לא היה דבר בעל ערך שנגעה בארץ שלא היתה לאשכול יד בו.

לא רק שהיה לו חוש תפוס את העיקר ולעסוק בו, הוא בורך גם בכשרון להתאהב בעבודתו, להשקיע בה את כל יכולתו. ובראש וראשונה, לנושא אחד שמר אהבה. בכל גילולי המעשה — להתיישבות, אהבתו הראשונה. גם כשנעשה שר האוצר, ממונה על קופה ריקה דואג לצרכים המרובים, לא הסכים לוותר על מחלקת ההתיישבות של הסוכנות, אולי משום שהוא חש שכאן השו"רש, כאן ההתלהבות, כאן היסוד למימוש זכותנו על הארץ.

אשכול לא היה איש התיכונן הפקדני, זוהי, האיטי. הוא תבע מאחרים, ובראש וראשונה מעצמו, עבודה נמרצת. את מקום התיכונן תפסו אצלו האינטואיציה והשכל הבריאי, שכיוונו אותו אל הדברים היסודיים ואל השאלות היסודיות. כך היה בכל תפקיד — כאיש ההתיישבות, כשר האוצר וכראש הממשלה.

אשכול, הבנאי הגדול, ידע כי דמותה של חברה ועצמתה של מדינה נקבעים בעיקר לפי איכותם של אנשיה. לכן דאג, בכל השנים שעמד ליד הגה הכלכלה הישראלית, להשקעתם של סכומי ענק בחינוך, לכל שלביו, לכן נאבק להבטחת דיוור אנושי לכל אדם, עולה וותיק; לכן דאג להבטחת עבודה לכל דורש, עבודה המבטת את עובדיה; לכן פעל להעלאת רמת החיים לשכבות רבות. הוא ידע כי כל אלו הן השקעות בבטחון היקר ביותר שיש למדינה — באדם. שיקול זה נתקל מפעם לפעם בהתנגדותם של מי שעשו חשבון כלכלי נכון — אבל קצר טווח. הוא ראה בעיה זו בפרספקטיבה ארוכה יותר ונכונה יותר. היום, כשאנו סוקרים את עש-ריים ואחת השנים מקום המדינה ואת המאבק החמוץ על קיומנו, שאנו נתונים בו היום יותר מאשר אי-פעם, מתברר עד כמה צדק. במאבקנו זה, בכל הזירות, אנו מסתמכים בראש וראשונה על האדם — על האדם הלוחם, על האדם העובד, על האדם האזרחי, הרואה עצמו שותף בחיי המדינה, אחראי לה ולעתידה. בלי הבניין האיטי והשיטתי של חברת-אדם לא היתה החברה הישראלית עומדת במאבקה כפי שהיא עומדת — ועל כך ייזכר אשכול, מגדולי הבנאים.

הוא הריס מחיצות בתוך העם. רק לפני עשרים וחמש שנה היינו אוסף של עדות ושל עליות. כל אחת מהן חיתה בנפרד, בתוך עולם קטן וסגור. אשכול עשה להריסת המחיצות הללו. כמיישב הלך אל מחנות העולים והוציאם, כמעט בכוח, כמעט כפי שיכול היה להיראות כאזרחים, אל מרחבי הארץ, אל הכפרים החדשים, אל החיים החדשים של המדינה הנבנית.

עבודת אדמה לא היתה מהרגלי חייהם של העולים

הוא היה איש העם, וכאיש העם אהב להקשיב לרצונו לבו של העם, לכבד את כיסופיו ומאווייו. הוא דבק בדמוקרטיה, לא כאידיאה ערטילאית, אלא כביטוי לשותפות חיה ויוצרת בין העם לבין שליחיו. הוא אהב את הכנסת, ובכל עת שנקרא אליה, בא אליה בלב חפץ. הוא אהב את הוויכוחים והדיונים בכנסת, גם אם לעתים לא היו נעדרים קינטור ופגיעה. הוא ידע להשיב לוויכוחים ברוח טובה, בחוש ההומור המיוחד לו. לא היו אלה נאומים, היו אלה כעין דיאלוגים שבינו לבין החולקים עליו, דיאלוגים שלא היה בהם מרי-רוח ולא היתה בהם שנאה, דיאלוגים אשר העידו על כך שהוא יודע לכבד את יחידיו ואת יריביו כאחד.

תקופת כהונתו בתפקידו לא היתה נעדרת צללים פוגעים ומכאיבים. לא נחסכו ממנו יסורים של נשיאה בעול; לא קטן היה הכאב אשר פקד אותו בשעת מבחן ומשבר, אך כשם שידע את סוד השיחה המבורכת, בחנה, חכמתה, ועממיותה, כך ידע גם את גבורת השתיקה הקשה, המרה. ובחיוך, שריחף עליו גם כשהתענה ביסוריו, פקד את הטובות והרעות כאחת.

לא נמנה את תחנות חייו בדרך העולה אל ראש ההר. כל ישוב פורת, כל שדה מוריק, כל מקור מים חדש, כל מפעל יוצר — מספרים כבוד מעשיו וגדלם, כי כמעט ככולם היה לו חלק ביצירה, ביזמה ובשותפות.

לקראת הפגישה של ישראל עם גודלה, בימים הגדולים של ערב מלחמת ששת הימים, ידע לוי אשכול לחשל את האחדות הלאומית. קמה ממשלת הליכוד הלאומי, ולאחר שקמה — נתפנה לבנות יחד עם חבריו את את דותו של העם העובד בישראל, כי הוא ראה בו הכוח המרכזי והמכוון לעם ולמדינה, וידע כי חישול כוחו הוא גם ערובה לאחדות העם כולו.

זכה והכשיר את המדינה לקראת פגישתה עם סכנת החלול ועם תקוות הנצחון; זכה והיה לראש ממשלת הנצחון ולמנהיג העם בארץ ובתפוצות.

הוא היה עשיר-מעשים, אך עד יומו האחרון נשאר בו הרעב הגדול למעשים ולמעללים. הוא היה בשנות השבעים לחייו והוא עוד צמא-חיים כעלם הצעיר, אשר עלה לארץ לפני חמישים-וחמש שנה וכתב פרק מבורך ומפואר בתולדות ישראל, אשר שמו שלו יתנוסס עליו לדוד-דוד, שם של מנהיג, מורם מעם, שם של מורה דרך בעתות מבחן, שם של מופת ודוגמה לכל.

יהי זכרו ברוך ומבורך.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לראש הממשלה, לדברי אוזכרה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אדוני היש-בראש, כנסת נכבדה. לפני שנה הלך מאתנו לוי אשכול ואנו חשים יום-יום עד כמה הוא חסר לנו. הוא חסד, משום שאשכול היה תמיד במרכז החיים, במרכז העשייה. בכל תקופה של פעילותו בארץ עסק בנושא העיקרי של חינוך. היה לו הכשרון המופלא לתפוס ולדעת מה חשוב היום — ולהקדיש לנושא זה את כוחו, מאמציו והכמתו. חוש זה עמד לו במשך חמישים-וחמש שנות חייו בארץ.

מיד כשבא לארץ — יצא לכיבוש העבודה. במלחמת העולם הראשונה התגייס לגדודים העבריים. כשבא השלום

— העלאת זכרו של לוי אשכול ז"ל במלאת שנה לפטירתו (מאיר, ברקת); מסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת (ברקת, ליאור) —

הוא היה גם למופת איך לשאת בעול שנועשה כלפי מבלי להיחפז למר-גנפ.

היתה לו הזכות הגדולה להיות ראש הממשלה ושר הבטחון כאשר צה"ל התעצם והגיע לכוחו שאיפשר לנו את הנצחון של ששת הימים, וזכה לעמוד בראש הממשלה בתוך הימים הגדולים האלה.

חבריו הקרובים שזכו לעבוד במחיצתו במפעליו הרבים שומרים וישמרו לנצח את החברות הטובה והדמות המחנכת עלי-ידי מעשיו.

בכהונתו כראש-הממשלה הגיעו היחסים שלנו עם ארצות-הברית לדרגה שלא ידענוה קודם לכן. ידידות זו עמדה ועומדת לנו גם היום הזה.

כל מי שהיתה לו הזכות לחיות ולעבוד במחיצתו של אשכול יזכור בראש וראשונה את האדם, את האיש הבריא והשלם עם עצמו; אדם השש לעבודה ונהנה ממנה, וככל שהיא קשה יותר — כך נהנה יותר. כשראיתי אותו מסתער על העבודה כמוכיר מועצת פועלי תל-אביב, בימים קשים של חוסר עבודה, הבנתי שהוא נהנה מהאתגר, וכי ככל שהמאמץ גדול יותר, כך גדלים כוחותיו וכך גדלה כחלון.

הוא היה תערובת מופלאה של תלמיד חכם עם איש המעשה ואיש העם. הוא היה שיא העממיות, והתדבקות היהודית השרשית שלו התמוזגה עם תרבות אנושית כל-ליית ועם נסיון-חיים יהודי למויגה מופלאה, שהקסימה כל מי שזכר אותו במגע. הכל ראו שלפניהם עומד אדם אמיתי, ללא זיוף והעמדת פנים, אדם החי בהרמוניה עם עולמו, ומשום כך הוא יכול לפגוש כל אדם כשווה עם שווה. הרגישות לוולת, הנכונות ללכת לקראתו, לא באו מביטול עצמי, אלא מהכרת ערך עצמו וערך הדברים, שייצג בכבוד.

ואולי סוד החן שלו, יסוד מזלו, היה בכך שהוא נהנה מחייו. הוא לא הפריד בין עצמו לבין עולמו, בין פנימיותו לחיצוניותו, אלא חי בשמחה ובפליאה — שמחה על היצירה, ופליאה על החיים. בריאותו וכוחו הפנימי הם שעמדו לו להיות בר-מזל, להצליח בכל מה שעשה. מזלו היה שחי בתקופה גדולה. מזלו היה שהוא היה עמנו בעבודה ובמאבק. בזכות מעשיו אנו פוגשים את האתגרים חזקים יותר, אנושיים יותר ונאמנים יותר לעצמנו ולשלי-חוננו. ירושתו תוסיף להיות אתנו.

היו"ר ר. ברקת:

נפסיק עתה את הישיבה ונחדשה בשעה 17.00.

(הישיבה הופסקה בשעה 16.20 וחדשה בשעה 17.00)

ב. מסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת

לדיון מוקדם: 1. חוק יסוד: הכנסת (תיקון) — הצעת חבר-הכנסת ש. ז. אברמוב; 2. חוק הבחירות לכנסת (תיקון), תש"ל-1970 — הצעת חבר-הכנסת מ. ורטמן; 3. חוק לתיקון דיני הרכישה לצרכי ציבור (מס' 2), תש"ל-1970 — הצעת חבר-הכנסת ר. ארזו. כן הוגחו על שולחן הכנסת: 1. דין והשבון מס' 8 על החברות הממשלתיות והשקעות הממשלה במניות ליום 31 במרס 1969; 2. חוברת 'תקציב לאומי לשנת 1970' — מטעם משרד ראש הממשלה.

החדשים, ורבים משטחי האדמה שאליהם הובאו לא עובדו במשך שנים רבות. הוא היה מראשוני מחוללי הפלא הגדול, שמיזג עם, שבמשך דורות לא רצו בו, עם האדמה, שבמשך דורות לא רצו אחרים לעבדה. כשאנו חושבים לרגע מה היה קורה לעולים ולמדינה אילו נשארו העולים עוד שנה ושנתיים ושלוש שנים במחנות — אנו רואים כמה צדק. היו בו הכשרון המופלא והחכמה היהודית, למצוא דרכים ללבו של עולה מתימן, או ממרוקו, או מאנגליה, ולטעת בהם את תחושת השותפות, משום שהוא ידע לראות את האדם כאדם. הוא ידע להקשיב לכן-שיחו, להתרגש מכאבו של הפרט ולשמוח בשמחתו. בימי מלחמת ששת הימים היה נרעש ונפעם כאשר ראה את אנשי קריית-שמונה חיים את עליית צה"ל על רמת-הגולן. הם חיו זאת בשלמות, בהרגשה שהמאמץ והמל-חמה הם שלהם. הוא הביט עליהם בפליאה, אבל הוא היה צדיק להתפלא על כך פחות מכל אדם אחר — משום שהוא עשה למען השתרשותם בארץ אולי יותר מכל אדם אחר.

תרומה נוספת, חשובה ביותר, שתרם אשכול היתה בהריסת מחיצות מלאכותיות שבין תנועות ומפלגות. הוא נשאר תמיד נאמן לעצמו, לדרכו ההיסטורית, לדרכה של תנועת העבודה. הוא פעל במשך עשרות שנים לאיחודה וליחודה. תמיד ידע לכבד את הזולת. כל זמן שהאדם מאמין, כל זמן שאיכפת לו — ידע אשכול לכבדו, ולחזור למצוא את המשותף. רוח-לב זה, רוח-ידיעת זה — הם שעשוהו מכובד על אחרים; הם שנתנו לו את הכשרון והסמכות להביא אנשים ותנועות מנוגדות לאחדות המע-שה, תוך שמירה על ייחוד הדעות. בכל תפקיד שמילא חתר להוריד את מתח הפולמוס, להנהיג יחסי אנוש מתוקנים — מבלי לוותר על המהות המיוחדת של תנו-עתו, על אמונתו שלו.

הוא היה ראש הממשלה הראשון כאשר סביב שולחן הממשלה יושבים נציגי דוב רובו של העם על מפלגותיו השונות. בשעה הנוראה, בסכנה ובהוד, היה הראשון שהוכיח הלכה למעשה שיש להבדיל בין המפריד ובין היסוד המלכד. הוא לא טישטש חילוקי דעות; הוא לא ויתר על השקפת עולמו ולא דרש זאת מזולתו, אבל ידע גם את הזכות והרגיש את האחריות הנוראה של השעה. הוא האמין בכוחנו לעמוד ולנצח, אבל גם ידע שאסור לבזבז אף גריד אחד של כוח. מזג המיוחד גרם לכך שגם בוויכוחים קשים לא נפגם היחס הטוב סביב השולחן.

היו"ר ר. ברקת:

אני מחדש את הישיבה. נשמע הדעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.

מוכרז הכנסת ת. ליאור:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הוגחו היום על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה מטעם הממשלה: 1. חוק התקציב לשנת 1970/71, תש"ל-1970; 2. חוק להארכת תקפן של תקנות-שעת-חירום (תשלומי חובה), תש"ל-1970.